

عنوان مقاله:

کاوش لایه نگاری محوطه ی باستانی دژگلخندان بومهن

محل انتشار:

دومین همایش ملی باستان شناسی ایران (سال: 1394)

تعداد صفحات اصل مقاله: 30

نویسنده:

علی فرحانی - عضو هیئت علمی پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری و سرپرست هیئت کاوش دژگلخندان

خلاصه مقاله:

محوطه ی تاریخی دژگلخندان همچنان که از نام آن بر می آید بقایای دژ باستانی است که در مشرق تهران و در 5 کیلومتری جنوب شهر بومهن شهرستان پردیس و در مجاورت بافت قدیم روستایی به همین نام و بر فراز صخره ای نه چندان مرتفع، واقع در محل تلاقی دو رودخانه ی بومهن و رودهن قرار دارد. قلعه دختر و قلعه هفت دختر از دیگر نامهای این دژ است. دژ گلخندان دژی مسکونی نظامی و از مهمترین محوطه های باستانی در ناحیه ی شرق تهران است که در تحولات سیاسی و اجتماعی منطقه و ایران در طی قرون 9 و 10 هجری قمری نقش موثری داشته است. بنا به اشاره مورخین این دژ در کنار سایر دژهای منطقه یکی از کانونهای مهم مبارزه برخی از حکام طبرستان با حکومت تیموری در قرن 9 ه. ق و شکل گیری حکومت صفوی توسط شاه اسماعیل اول در اوایل قرن 10 ه. ق بوده است. از مهمترین منابع مکتوب که به این تحولات پرداخته، می توان به کتاب تاریخ گیلان و دیلمستان اثر ظهیرالدین مرعشی مورخ قرن 9 ه. ق و کتاب حبیب السیر اثر غیاث الدین محمد خواند میر مورخ قرن 10 ه. ق و تاریخ عالم آرای عباسی اشاره کرد. این اثر نخستین بار در سال 1353 توسط حسن قراخانی مورد بازدید و بررسی و در سال 1375 نشانه گذاری و تعیین حریم شد. نامبرده قدمت آن را به دوره ساسانی و اسلامی منتسب دانست. در سال 1379 این اثر با شماره 2888 در فهرست آثار ملی کشور به ثبت رسید. در فاصله سالهای 1384 و 1385 که نگارنده مسئولیت سرپرستی دفتر میراث فرهنگی و گردشگری شرق استان تهران را بر عهده داشت در طی یک برنامه پژوهشی بررسی باستان شناختی منطقه، از این اثر بازدید و مورد بررسی دقیق قرار گرفت. نتایج حاصل از بررسی این اثر شناسایی شواهدی از قرون اولیه تا 10 ه. ق و ضرورت انجام مطالعات علمی با هدف شناسایی بیشتر و همچنین حفاظت از آن را در پی داشت. لذا پس از اخذ مجوزهای لازم نسبت به اجرای برنامه پژوهشی باستان شناختی در طی 3 فصل به سرپرستی نگارنده اقدام گردید. فصل نخست مطالعات باستان شناختی در تابستان سال 1385 با هدف پاکسازی و ساماندهی شواهد معماری مشهود و همچنین کاوش در برخی نقاط دژ، فصل دوم در تابستان سال 1386 با هدف گمانه زنی به منظور تعیین عرصه و پیشنهاد حریم و فصل سوم در تابستان و پاییز سال 1387 با هدف لایه نگاری و تعیین دوره های استقرار آن به اجرا درآمد. برنامه ی لایه نگاری دژ گلخندان با ایجاد دو گمانه به ابعاد 4+4 و 6+4 متر در فضای داخلی محوطه و در بخش میانی نیمه شرقی آن که با توجه به وضع موجود اثر بیشترین نهشته های باستانی را در خود جای داده بود به اجرا درآمد. مدارک و شواهد بدست آمده از لایه نگاری به ویژه سفال در کنار آثار معماری، موید استقرار بی وقفه در این دژ در طی قرون اولیه و میانی اسلامی تا قرن 10 ه. ق بوده است. مقاله ی حاضر به نتایج حاصل از فصل سوم مطالعات باستان شناختی این اثر پرداخته است.

کلمات کلیدی:

بومهن، دژگلخندان، کاوش باستان شناختی، لایه نگاری، سفال، معماری

لینک ثابت مقاله در پایگاه سیویلیکا:

<https://civilica.com/doc/540988>

